Давиденко Валерій Степанович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ: ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО ТА СЬОГОДЕННЯ

Міжгалузеві дослідження проблем корупції і оптимізації протидії такому явищу в Україні окреслені насамперед їх безперечною актуальністю. По суті можна констатувати, що відбулась глобалізація закріплення цього небезпечного для української державності явища не лише на щаблях влади, але і в інших структурних складових суспільства.

На наш погляд, наукове дослідження проблем протидії корупції, у складному багатогранному науковому пошуку, неможливе без чіткого з'ясування її історичної сутності.

Вивчення та аналіз науково-енциклопедичних видань свідчить про схожість визначення понятійного змісту терміну корупція різними авторами.

Корупція (лат. corruptio – псування, розбещування, підкуп) – соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, які створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням їх чи потурання їм. Корупційними можуть бути визнані лише такі неправомірні діяння, вчинені особою, наділеною владою, чи відповідними службовими повноваженнями, які спрямовані на задоволення корисливого або іншого особистого інтересу такої особи або інтересу третіх осіб [1, с. 406].

Корупція – діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [2, с. 578].

Історія корупції як соціального явища сягає в давнину. У Стародавній Греції у IV–V ст. до н.е. це явище мало примітивний побутовий характер і проявлялось у формі «порчі харчів та питної води». Пізніше корупцією почали називати такі карані у судовому порядку дії, як «порча моральності», «розбещення молоді», «розлад порядку у полісі». Окремі дослідники саме у занепаді моральності та розладі порядку в суспільстві і вбачають соціальну сутність цього явища [3].

Основою корупції у Російській імперії була система так званого місництва. На посади призначались чиновники відповідно до ієрархії боярських прізвищ без врахування їхніх особистих якостей. Окремі державні урядовці не отримували грошових виплат, а жили за рахунок відвідувачів. Без наслідків щодо подолання корупції залишилась і проведена у 50-тих роках XVI століття реформа, в ході якої було встановлено посадові оклади особам, що перебували на державній службі [4, с. 6].

Соціальна сутність корупції проявляється, насамперед, у тому, що вона має історичні витоки і соціальні передумови. Історико-правові дослідження достовірно засвідчують той факт, що корупція існувала у суспільстві завжди з моменту виникнення держави, а отже, й утворення державного апарату управління суспільством, про що свідчать писемні пам'ятки культури, висловлення відомих мислителів древності, історичні факти. В окремих країнах у певний період їх розвитку корупція набувала загрозливого характеру епідемії, як це зокрема мало місце у період правління в Росії імператриці Катерини II. Князя ж Олександра Меньшикова, який був фаворитом російського царя Петра I, а пізніше – підчас царювання Катерини I – фактично керував державою, вважають одним із основоположників утворення корупції на державному рівні.

Серед вчених юристів не існує єдиного погляду з питань сутності корупції. На наш погляд, доцільно погодитись з М. Мельником, що зведення корупції лише до певного виду правопорушень, зокрема злочинів, є помилковим, адже корупція – це також і соціальне явище, яке має історичні витоки і соціальну обумовленість, соціальні закономірності розвитку, здійснює негативний вплив на соціальні процеси, корупція це корозія влади [5, с. 10–12].

Водночас, на нашу думку, є безперечним і те, що саме зазначена соціальна обумовленість робить можливим існування цілої низки протиправних діянь, які прийнято називати корупційними.

Ці діяння є різними за характером та ступенем соціальної небезпеки, але об'єднаними за своєю суттю. А це можуть бути кримінальні злочини, порушення в сфері адміністративного, конституційного права, цивільно-правових та дисциплінарних відносин, порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь.

Саме соціальна обумовленість та соціальні закономірності корупції – корозії влади, роблять можливим існування злочинів у сфері службової діяльності, окремих злочинів проти власності та у сфері господарської діяльності тощо.

З історичного огляду та сьогодення постає питання, чи можливо взагалі опанувати зростання корупції, чи залишити все як є, в спадок онукам і правнукам, а ось проблема перемелеться на жорнах еволюції держави і суспільства?

На нашу думку це не так, корупція – це різновид протиправної поведінки, а злочинність, як відомо, цілком подолати неможливо.

А тому завдання держави, як апарату політичної влади, оптимально протидіяти корупції і ефективно її мінімізувати.

Отже рівень корупції із її структурою і динамікою цілком залежить від політики, яку проводить держава, щоб їй протистояти.

Саме тому корупцію можна визначити як явище політичне, а також таке що має психологічний, моральний, правовий та економічний аспекти. Вона не існує поза людиною – її поведінкою, діяльністю. Корупція – це не лише певні діяння, а й система негативних поглядів, переконань, установок, спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя. Як правове явище корупція конкретно проявляється у різноманітних службових порушеннях, які визначаються законом протиправними. За такі правопорушення закон передбачає такий вид соціальної відповідальності, як юридична відповідальність. Правовий аспект корупції знаходить вияв у тому, що, з одного боку, порушуючи право як об'єктивну категорію – вона порушує закон, а з іншого – держава вживає передбачені Законом правові та інші заходи для боротьби з цим соціальним злом. Економічний характер корупції зумовлений тим, що вона є породженням економічних відносин і впливає на їх розвиток [5, с. 20–23].

Корислива зацікавленість суб'єктів корупції, а в державному вимірі глобальні економічні інтереси перерозподілу майнових інтересів на пострадянському просторі, на наш погляд, і лягли в основу підґрунтя детермінації корупції в сучасних умовах розвитку незалежної України.

Зростання цін, низький рівень доходів населення, порівняно з ціноутворенням, а в цілому поглиблення економічної кризи, в складних умовах відбиття збройної агресії проти України, супроводжується загрозливими масштабами криміналізації в суспільстві та галузях господарства зокрема.

Тема обговорення корупції в Україні очолює місткий перелік проблем в державі. Акцент на «обговорення» мабуть і є головним досягненням, настільки головним, що до такої проблеми всі давно звикли.

На наш погляд належить визнати і те, що протистояння корупції в Україні в певній мірі носить декларативний характер, відсутній відпрацьований механізм боротьби з цим явищем.

Корупція це проблема світового рівня, різниця лише в тому, наскільки ці «метастази» охопили ту чи іншу країну, що в свою чергу залежить від імунітету певного суспільства до цього зла і політичної волі урядів держав протистояти йому.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Укл. і головн. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ. Перун, 2007. – 1736 с.

3. Абдиев К.М. Понятие коррупции и система уголовно-правовых средств борьбы с ней: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 1995. – 21 с.

4. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 187 с.

5. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Монографія. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.

Давидова Ольга Василівна,
доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ

Міжнародна та українська спільнота прагне, з огляду на механізми формування корупційних відносин, виробити адекватні засоби нівелювання впливу корупції на перебіг соціальних процесів. Простежуються тенденції зміни репресивних форм подолання корупції іншими, спрямованими на формування антикорупційних соціальних установок особистості та суспільства.

Разом з тим, спостерігається недостатність дослідження можливостей корекції девіантної поведінки (у тому числі і корупційної), профілактики корупційних установок осіб, які обіймають посади в органах державної влади та місцевого самоврядування, виявлення їх у осіб, що претендують на такі посади.

Натомість чисельні психологічні прийоми заповнюють білі плями законодавства, недоліки регламентації та незнання, нерозуміння чинних правових норм. Зокрема, не лише у професійному середовищі, а й у суспільстві загалом проголошуються ідеї теорії статусної ренти, котра виправдовує корупцію, яка слугує механізмом «компенсаторної винагороди» держслужбовцям за їхню працю, що недостатньо оплачується [1, с. 22].

Наукові дослідження корупції страждають істотними недоліками, серед яких в першу чергу слід відзначити їх однобокість. Вона виражається в тому, що в основному вивчаються правові та соціологічні аспекти корупції при повному ігноруванні психологічних аспектів. Але беруть і дають хабарі, зловживають своїм службовим становищем тощо живі люди з їхніми пристрастями і потягами, а не якісь роботи, позбавлені потреби і почуттів. Пропоновані заходи боротьби з цим явищем не враховують необхідність вирішення найважливіших питань індивідуально-психологічного та соціально-психологічного характеру.

З метою розробки заходів з протидії корупції як комплексного, системного явища необхідно використовувати можливості не тільки юриспруденції, а й інших наук. Зокрема, це стосується створення